

Åtgärder mot skräppa i ekologisk odling

Råd i praktiken

Åtgärder mot skräppa i ekologisk odling

Åtgärder mot fröspridning

- Använd skräppafritt vallfrö.
- Ta bort alla skräppor vid vallfröodling.
- Putsa direkt efter avbetning av vallen.
- Putsa innan skräppans frön mörknar.
- Skörda hellre ensilage än hö eller hösilage.

Åtgärder mot fröplantor

- Så vallfröblandningen samtidigt som skyddsgrödan.
- Var rädd om vallsvålen:
  - Släpp inga djur på vallen under insåningsåret.
  - Undvik att beta förstaårsvallen, skörda förstaårsvallen med slätter.
  - Kör försiktigt.
  - Dränera för att minska tramp- och slirskador.
  - Tilläggsutfodra endast på vallar som ska brytas (tilläggsutfodring orsakar både trampskador och en uppgödning som gynnar skräppan).
- Odlar ljuskonkurrerande grödor.
- Skräppa betas av får och getter.

Åtgärder mot rotplantor

- Stubbearbeta och plöj djupt och jämnt.
- Vallbrott med plöjning efter första vallskörd och 2–3 uppföljande stubbearbetning har visat god effekt (*fältförsök behövs*).
- Två års öppet bruk med noggrant genomförd jordbearbetning ger god effekt mot rotplantor av skräppa.

Skräppans biologi

De skräppor som förekommer på åkermark är huvudsakligen kruskskräppa (*Rumex crispus*), (figur 1) och gårdsskräpp-

pa (*R. longifolius*), (figur 2). I södra Sverige förekommer även tomtskräppa (*R. obtusifolius*) på åkermark, (figur 3). I denna text syftar begreppet ”skräppa” på dessa tre arter.

Skräppan är en platsbunden perenn som huvudsakligen sprids och förökas med frön.

Nya plantor kan också utvecklas från bitar av den översta delen (5–7 cm) av pålroten (figur 4).

Skräppans pålrot är känslig för jordbearbetning medan de små fröplantorna är känsliga för konkurrens om ljus och rotutrymme.

Figur 1. Fröställning av kruskskräppa, *Rumex crispus*. (Foto: Arne Anderberg)

Figur 2. Fröställning av gårdsskräppa, *Rumex longifolius*. (Foto: Arne Anderberg)

Figur 3. Fröställning av tomtskräppa, *Rumex obtusifolius*. (Foto: Arne Anderberg)

Fröegenskaper

En normalstor skräppaplanta kan producera ca 5 000 frön.

Skräppans frön kan leva länge (>10 år, i enstaka fall i flera årtionden) i jorden och bygger därmed upp en fröbank i matjorden.

På grund av frönas hårda skal kan de passera matsmältningsorganen hos kor utan att skadas.

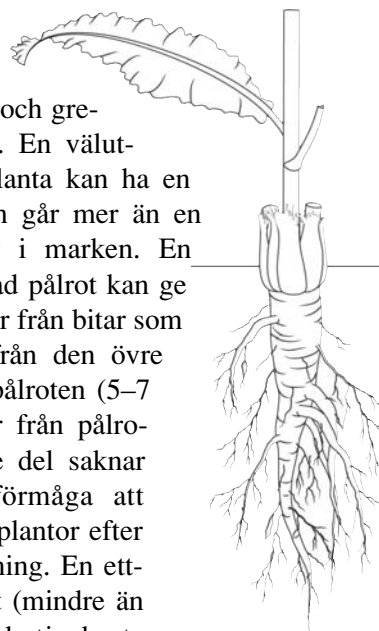
Fröna sprids med gödsel, vind, vatten, maskiner och orent utsäde.

Skräppafröna kräver relativt hög marktemperatur för att gro. Detta medför att skräppan börjar gro relativt sent på våren, men att den kan gro så länge marktemperaturen är tillräckligt hög. Groningen stimuleras av ljus, växeltemperatur och god tillgång på växtnäring.

Skräppafrön groor bäst från små djup och inte från större djup än ca 5 cm.

Rotegenskaper

Skräppan kan utveckla en kraftig och grenig pålrot. En välutvecklad planta kan ha en pålrot som går mer än en meter ner i marken. En sönderdelad pålrot kan ge nya plantor från bitar som kommer från den övre delen av pålroten (5–7 cm). Bitar från pålrotens nedre del saknar normalt förmåga att bilda nya plantor efter sönderdelning. En ettårig pålrot (mindre än 1 cm vid tjockaste delen) orkar normalt inte ta sig upp från plogdjup.

Figur 4. Skräppans pålrot. (Illustration: Fredrik Stendahl)

Förekomst

Skräppor trivs på mullhaltiga lerjordar. De gynnas av god tillgång på växtnäring och växer fortare än de flesta andra arter där det finns gott om växtnäring. Skräppan förekommer på betesvallar och äldre slåttervallar. Skräppan ökar i antal med ökad ålder på vallen. Den kan också bli besvärlig i vårsäd efter vallbrott.

Skräpporna etablerar sig i trampsador och i slirspår och uppföras speciellt blöta år på betesmark med hög djurtäthet. När skräppaplantan har etablerat en pålrot som är tjock som en kulspetspenna (tar vanligen en säsong) kan den tåla både en period av stående vatten och en del tork- och köldstress.

Förebyggande åtgärder

Slå av plantorna då de fortfarande är friskt gröna för att dämpa fröproduktionen.

Fröna förstörs vid temperaturer över 55 °C. Detta innebär att väl genomförd fullständig kompostering har effekt mot

fröspridning. Skräppans frön kan däremot överleva i flytgödsel.

Vid ensilering gäller att ju tidigare skörd, lägre pH och högre vattenhalt man har vid ensileringen desto förre skräppafrön klarar processen. Flest frön klarar sig vid en sen höskörd och fler frön klarar hösilageskörd i rundbalar med förtorkning än en direkt ensilageskörd som läggs i plansilo. Ensileringsmedel som sänker pH i skörden har effekt mot skräppafrön.

Undvik tramp- och körskador genom att dränera och inte ha hög djurtäthet på samma mark under lång tid.

Släpp inga djur på vallen under insämningsåret och helst inte heller under första vallåret. Putsa vallen tidigt (maj) för att gynna sidokottsbildning och därmed åstadkomma en tät vallsvål. Använd rent utsäde.

Så vallfröblandningen samtidigt som skyddsgrödan på våren. Detta gynnar vall-etableringen och ger en jämnare tillväxt efter skörd av skyddsgrödan. Om man ogräsharvar i skyddsgrödan före sådd av

Foto: Paulina Liljander

vallfröblandningen är risken stor att jorden torkar ut i ytskiktet vilket försämrar etableringen av vallen och ökar risken för luckor där skräppa (och andra allvarliga vallogräs som till exempel baldersbrå) kan etablera sig.

Växtföljd

En varierande växtföljd, som innehåller kontrollåtgärder som jordbearbetning och konkurrenskraftiga grödor, är viktigt för att hindra skräppan. Undvik långliggande vallar i växtföljden. Var noggrann vid vall-etablering så att inte nya fröplantor av skräppa får möjlighet att gro i luckor. Så gärna in i en insåningsgröda som slås av tidigt för att gynna en snabb och jämn etablering av vallen.

Två år med plöjning och stubbearbetning ger god effekt mot skräppans pålrötter.

Gröda

En viktig åtgärd är att säkerställa en tät och konkurrenskraftig vall. Detta uppnås med måttlig gödsling, arealanpassad djurhållning och att vallen sås samtidigt med skyddsgrödan på våren.

Odlar grödor som möjliggör jordbearbetning som till exempel stråsåd. Olika stråsådesslag har olika förmåga att konkurrera om ljus (figur 5).

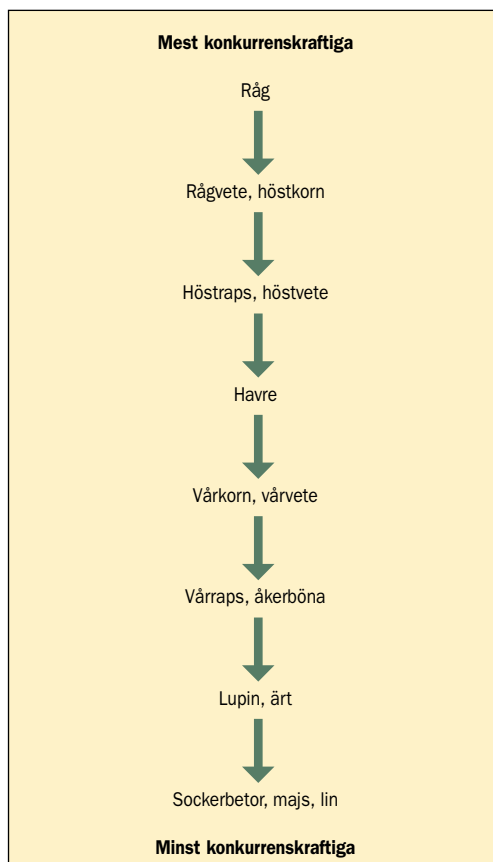
Grundförbättrande åtgärder

Dränera för att minska förekomsten av tramp- och slirskador.

Undvik höga gödselgivor.

Jordbearbetning

Stubbearbetning följt av en jämn och djup plöjning har god effekt mot skräppa. Jorden kan behöva hållas i öppet bruk två år för att förhindra att skräpporna etablerar sig på nytt.

Figur 5. Rangordning av ettåriga grödor efter avtagande konkurrensförmåga.

Vallbrott genom plöjning efter en första vallskörd med uppföljande stubbearbetning har visat god effekt mot skräppa på lätt jord. Dessa erfarenheter bör studeras mer ingående i kontrollerade fältförsök på olika jordarter.

Slätter/putsning

Avslagning i vallar ger god effekt mot skräppa om det sker vid rätt tidpunkt, även om skräppaplantan ofta har en stor del av sin bladmassa långt ner i beståndet. Man ökar chansen för en tät och kraftig vall genom att skörda förstaårsvallar enbart maskinellt och inte släppa djur på förstaårsvallens återväxt. Vid maskinell skörd är

det viktigt att köra försiktigt och undvika slirskador på vallsvålen.

För att skona en vall som betas är det lämpligt att putsa vallen så snart som möjligt efter det att djuren har betat av ett område. Då skadas inte vallen av putsningen. Metoden fungerar till exempel när man har haft betande djur på vallen fram till försommaren. Konkurrensen från den uppväxande vallen hjälper till att hämma skräppan ytterligare efter putsningen.

Avslagning medför både att lagrad näring i skräppaplantans rötter och skott förbrukas och att fröproduktion förhindras. Skräppan kan dessvärre gynnas av alltför hård putsning om den konkurrerande växtligheten runt omkring skräppan inte tillväxer tillräckligt snabbt efter putsningen. Stor risk för detta finns vid torka. Vallens konkurrenskraft är beroende av goda tillväxtbetingelser efter putsning och avslagning så att vallväxterna kan komplettera effekten av avslagningen med konkurrens.

Vallbrott

Om vallen ska plöjas upp är det bra att först skada den övre livskraftiga delen av pålroten med en stubbearbetning och där-

efter plöja djupt och jämnt. God effekt mot skräppa har även uppnåtts med tidigt vallbrott med direkt plöjning utan föregående stubbearbetning följt av två stubbearbetningar och vårsådd följande vår. Påföljande år gäller det att inte få upp en massa fröplantor. Då behövs det ett bestånd som snabbt skuggar de ljuskrävande fröplantorna. Olika grödor har olika konkurrenskraft (figur 5).

Handrensning

Gäller det enstaka plantor kan handrensning övervägas. Ett riktmärke är att det är lönsamt att handplocka skräppor om de är färre än 500 per hektar. Gräv eller stick upp plantorna. Se till att få bort de 5–7 översta centimetrarna av pålroten.

Handrensning krävs alltid i vallfröodling.

Naturliga fiender

Skräppor betas av får och getter. Syrabaggar (*Gastrophysa viridula*) angriper skräppor (figur 6 och 7). Syrabaggarna är dessvärre inte helt arts specifika utan kan även angripa till exempel rabarber.

Figur 6. Fullbildad syrabagge, *Gastrophysa viridula*.

(Foto: Hanna Arvidsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län)

Figur 7. Syrabaggens ägg på undersidan av ett skräppablada.

(Foto: Hanna Arvidsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län)

Vidare läsning

Dock Gustavsson, A. 2004. Ogräs och ogräsreglering i ekologisk växtodling. I "Ekologisk växtodling" Kurspärm. Jordbruksverket, Jönköping.

Dock Gustavsson, A. & Håkansson, S. 1995. Åkerogräs – egenskaper och förekomst. I "Ogräsnyckeln" 7–16. Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala.

Lundkvist, A. & Fogelfors, H. 2004. Ogräsreglering på åkermark. Institutionen för ekologi och växtproduktionslära. Rapport 6. Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala.

Rahbek Pedersen, T. & Dock Gustavsson, A. Jordbruksinformation 19-2003. Rotogräs. Råd i praktiken. Jordbruksverket, Jönköping

www.organicweeds.org.uk

Text: Ann-Marie Dock Gustavsson, Jordbruksverket
Omslagsfoto: Hanna Arvidsson, Länsstyrelsen i Jämtlands län

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036–15 50 00 vx
E-post: jordbruksverket@sjv.se
Webbplats: www.sjv.se